नेपाल सरकार
श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय

स्पष्ट जानकारी र ठोस अवसरहरू निर्माणका लागि नेपालको श्रम तथ्याङ्कको एकीकरण

नेपाल श्रम बजार सूचना प्रणाली (N-LMIS) - संक्षिप्त अवलोकन

हरेक नेपालीका लागि आधुनिक श्रम सूचना प्रणाली

श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयले डिजिटल रूपमा एकीकृत श्रम बजार प्रणाली निर्माण गर्ने लक्ष्य राखेको छ जहाँ प्रत्येक नागरिकले एउटै सुरक्षित डिजिटल माध्यमबाट भरपर्दो सूचना, मर्यादित रोजगारीका अवसर तथा अत्यावश्यक सरकारी सेवाहरूमा पहुँच पाउन सक्नेछन्।

हाल श्रमसम्बन्धी तथ्याङ्क विभिन्न प्रणालीहरू (जस्तैः FEIMS, FEWIMS, EMIS, NAVT MIS र श्रम संसार) मा छरिएर रहेका छन्। यसले तथ्याङ्क आदानप्रदानमा ढिलाइ हुने गरेको छ भने एकीकृत श्रम बजार प्रक्षेपण निकाल्न तथा माग-आपूर्तिको मिलान गर्न पनि कठिनाइ हुने गरेको छ।

नेपालको डिजिटल शासनसम्बन्धी दीर्घकालीन सोचसँग सामञ्जस्य

डिजिटलाइजेशन ब्लूप्रिन्टले डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क र राष्ट्रिय ई-गभर्नेन्स गुरुयोजनालाई सहयोग गर्दछ। यसले सार्वजनिक क्षेत्रमा सेवा प्रवाह, पारदर्शिता, कार्यकुशलता र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ बनाउँछ।

यसले श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयलाई आधुनिक र तथ्याङ्कमा आधारित संस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्ने मार्ग प्रशस्त गरी चुस्त, पारदर्शी र समावेशी श्रम तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा प्रदान गर्न सक्षम बनाउनेछ।

राष्ट्रियस्तरका डिजिटल प्लेटफर्महरूसँग अन्तर-सञ्चालनयोग्य

N-LMIS लाई निम्न राष्ट्रियस्तरका प्लेटफर्महरूसँग एकीकृत हुने गरी डिजाइन गरिएको छ :

- **नागरिक एप**
  आफै सूचीकृत हुन र व्यक्तिगत विवरणमा पहुँच गर्न सकिने।
- **राष्ट्रिय परिचयपत्र**
  जनसाङ्ख्यिक तथ्याङ्कको मुख्य स्रोतको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने।
- **सरकारी उद्यम वास्तुकला (GEA/NeGIF)**
  राष्ट्रिय प्रणालीहरूसँग एकीकरणका लागि पूर्णतयारी सुनिश्चित गर्ने।

N-LMIS ले श्रम क्षेत्रका सबै कुरालाई एउटा संयुक्त राष्ट्रिय प्रणालीमा ल्याउँछ।

यसले अन्तर-सञ्चालनयोग्य तथा मापदण्ड आधारित प्रणालीहरूको उपयोग गर्दछ, जसमा केन्द्रीकृत मास्टर कोड रजिस्ट्री र विभिन्न प्लेटफर्मबीच सुरक्षित तथा वास्तविक समयको तथ्याङ्क आदानप्रदानका लागि एपीआई गेटवे (API Gateway) रहेको छ।

कार्यान्वयन योजना

यस डिजिटल रूपान्तरणको कार्यान्वयन चरणबद्ध रूपमा गरिनेछ र कार्यान्वयनलाई सहज बनाउन संस्थागत तयारीलाई सुदृढ बनाउँदै लगिनेछ।

अल्पकालीन (०-१८ महिना)
मूलभूत सूचना प्रविधि नीति तर्जुमा गर्ने, अन्तर-सञ्चालनका मापदण्ड तय गर्ने, N-LMIS को आधारभूत संरचना निर्माण गर्ने, र आधारभूत सेवाहरू सञ्चालनमा ल्याउने।

मध्यकालीन (१८-३६ महिना)
प्रमुख प्रणालीहरू (FEIMS, FEWIMS, EMIS, श्रम संसार, NAVT) एकीकरण गर्ने, विश्लेषणात्मक क्षमता (एनालाइटिक्स) विस्तार गर्ने, र सेवाहरूलाई देशव्यापी रूपमा विस्तार गर्ने।

दीर्घकालीन (३६+ महिना)
कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआई) आधारित पूर्वानुमान सेवा शुरू गर्ने, सीमापार तथ्याङ्क आदानप्रदान सम्भव बनाउने, र प्रणालीको निरन्तर सुधार तथा स्तरोन्नति गर्ने।

मुख्य उपलब्धिहरू

यसलाई सम्भव बनाउन निम्न आधारभूत कदमहरू आवश्यक छन् :

- **राष्ट्रिय श्रम बजार सूचना प्रणाली (N-LMIS) विभागको स्थापना:**
  प्रणालीको सञ्चालन, सुशासन, तथ्याङ्क व्यवस्थापन र दिगोपनप्रति जिम्मेवार छुट्टै विभाग रहनेछ।
- **राष्ट्रिय मास्टर कोड रजिस्ट्रीको विकास:**
  मानकीकृत कोडहरू (ISCO, ISIC, NQF, भौगोलिक कोड आदि) ले सबै प्लेटफर्मबीच तथ्याङ्क व्याख्यामा एकरूपता सुनिश्चित गर्नेछ।
- **प्रमुख श्रम प्रणालीहरूको एकीकरण:**
  श्रम संसार, FEIMS, FEWIMS, EMIS, ILMIS, तालिम प्रणाली र अन्य सम्बन्धित प्रणालीहरूले सुरक्षित API मार्फत सूचना आदानप्रदान गर्नेछन्।
- **सुरक्षा तथा पूर्वाधारहरूको सुदृढीकरण:**
  तथ्याङ्क संरक्षणमा सुधार, ब्याकअप व्यवस्था, VAPT मूल्याङ्कन तथा विपद् पुनर्लाभ व्यवस्थाहरू समेटिनेछ।

डिजिटल रूपान्तरणलाई सफल बनाउने

N-LMIS को सफलताका लागि सरकारी निकाय, प्रतिष्ठान तथा साझेदारहरूबीच बलियो समन्वय अत्यावश्यक छ।

- **श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय:**
  डिजिटलीकरणसम्बन्धी कार्य, सुशासन तथा रणनीतिक सुपरिवेक्षणको नेतृत्व गर्नेछ।
- **विभाग तथा निकायहरू (FEIMS, FEWIMS, EMIS, DoLOS, CTEVT, NAVT):**
  विभिन्न प्लेटफर्मबीच तथ्याङ्क आदानप्रदान, प्रणाली एकीकरण तथा अन्तर-सञ्चालन सुनिश्चित गर्नेछन्।
- **स्थानीय तह तथा रोजगार सेवा केन्द्रहरू:**
  बेरोजगार व्यक्ति र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिको सही तथा अद्यावधिक स्थानीय अभिलेख दर्ता र व्यवस्थापन गर्नेछन्।
- **विकास साझेदार तथा प्राविधिक सल्लाहकार समूहहरू:**
  प्रणालीको डिजाइन, क्षमता अभिवृद्धि तथा दीर्घकालीन समन्वयमा सहयोग गर्नेछन्।

नेपाल श्रमबजार सूचना प्रणालीमा समावेश हुने मुख्य विवरणहरू

श्रमको आपूर्ति

- श्रमशक्ति सहभागिता (उमेर, लिङ्ग, भौगोलिक क्षेत्र, शिक्षाअनुसार)
- दीर्घकालीन बेरोजगारी (उमेर, लिङ्ग, भौगोलिक क्षेत्र, शिक्षा, बेरोजगारीको अवधिअनुसार)
- अल्परोजगारी दर (उमेर, लिङ्ग, भौगोलिक क्षेत्र, विषयगत क्षेत्र, सीपअनुसार)
- खण्डीकृत श्रम आपूर्ति सूचकहरू (उमेर, भौगोलिक क्षेत्र, लिङ्ग, शिक्षा, पेसाअनुसार)
- रोजगारीको स्थिति (कर्मचारी, स्वरोजगार, रोजगारदाताअनुसार)
- व्यवसायजन्य रोग तथा दुर्घटना

श्रमको माग

- पदपूर्तिको सूचना, माग गरिएको पद तथा रोजगारीको विवरण (स्वदेशी तथा विदेशी)
- विषयगत क्षेत्र अनुसारको रोजगारी (कृषि, उद्योग, सेवा आदि)
- खण्डीकृत श्रम माग सूचकहरू (उद्योग, भौगोलिक क्षेत्र, लिङ्ग, उमेरअनुसार)
- पेसा तथा उद्योगअनुसारको रोजगारी (ISCO, ISIC कोड, सीपस्तर अनुसार)

वैदेशिक रोजगारी

- वैदेशिक रोजगारीका लागि जाने व्यक्तिहरूको विवरण (गन्तव्य देश, पेसा, लिङ्ग, उमेर, भौगोलिक क्षेत्रअनुसार)
- जारी भएका तथा म्याद सकिएका वैदेशिक रोजगारी अनुमतिपत्रको सङ्ख्या
- वैदेशिक रोजगारीको माग विवरण (गन्तव्य, पेसा, सीपस्तर, तलबअनुसार)
- पुन: प्रवेश (दोस्रो पटक) का लागि जारी भएका अनुमतिपत्रको सङ्ख्या
- वैदेशिक रोजगारीका श्रमिकले पाएका कल्याणकारी सेवा विवरण (स्वास्थ्य तथा सामाजिक सुरक्षा, स्वदेश फिर्ता, क्षतिपूर्ति दाबी)
- वैदेशिक रोजगारीमा जानुअघि लिएका सीप तालिम तथा प्रमाणपत्रको विवरण

वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्ति सम्बन्धी

- वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका व्यक्तिबारे विस्तृत विवरण
- फर्केका व्यक्तिको जानकारी (फर्केका देश, लिङ्ग, उमेर र भौगोलिक क्षेत्रअनुसार)
- फर्केका व्यक्तिको पृष्ठभूमि: फर्कनुका कारण, विदेशमा बसेको अवधि
- प्रत्येक व्यक्तिको वैदेशिक रोजगारीको इतिहास
- फर्केपछिको रोजगारीको अवस्था
- विदेशमा प्राप्त सीपको विवरण

सीप तालिम

- तालिममा भर्ना भएका व्यक्तिहरूको सङ्ख्या
- जारी भएका प्रमाणपत्रहरूको विवरण (स्तर, विषयगत क्षेत्र, पेसा, जारी मिति)
- तालिम सम्पन्न दर
- तालिमको विवरण (पाठ्यक्रम, प्रशिक्षक, अवधि, स्थान, स्तर)
- तालिम भर्ना विवरण (विषयगत क्षेत्र, तालिम प्रदायक, भौगोलिक क्षेत्र र जनसाङ्ख्यिकअनुसार)
- तालिमपछिको रोजगारी विवरण (६ महिना वा १ वर्ष भित्र)

गुनासो तथा सहायता

- गुनासो दर्ता
- गुनासोको सम्बोधन, समाधान र पृष्ठपोषण

शैक्षिक योग्यता

- शैक्षिक कार्यक्रम तथा पाठ्यक्रम
- भर्ना र उत्तीर्णसम्बन्धी तथ्याङ्क विवरण

शैक्षिक योग्यता

- बेरोजगारी दर
- श्रमशक्ति स्थितिको प्रत्यक्ष मापन
- अनौपचारिक तथा लुप्त रोजगारीको प्रवृत्ति दर
- समयसँगै बेरोजगारीमा भएको परिवर्तनको अभिलेखन

ज्यालासम्बन्धी सूचक

- ज्याला विवरण (पेसा, उद्योग, रोजगारीको प्रकार, लिङ्ग, शिक्षा र भौगोलिक क्षेत्रअनुसार)
- वास्तविक ज्याला सूचकाङ्क (मुद्रास्फीति समायोजित)
- वास्तविक ज्याला वृद्धि दर
- क्षेत्रगत ज्यालाको प्रवृत्ति

राष्ट्रिय श्रम बजार सूचना प्रणाली विभाग

- जनचेतना तथा सर्वेक्षण कार्यक्रम
- नीति समन्वय र अन्तरनिकाय सहकार्य
- श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयका कर्मचारीहरूलाई तालिम

जनसाङ्ख्यिक विवरण

- श्रम गर्ने उमेरका जनसङ्ख्याको संरचना
- उमेर, लिङ्ग र भौगोलिक वितरण
- घरपरिवारका विशेषताहरू

गैरनेपाली श्रमिक

- नेपालमा कार्यरत विदेशी श्रमिकको सङ्ख्या
- विदेशी श्रमिकको खण्डीकृत विवरण (उद्योग, सीप, पेसा, भौगोलिक क्षेत्र, लिङ्ग, उमेरअनुसार)

कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI)

- श्रम मागको पूर्वानुमान
- श्रम बजारको प्रवृत्ति अनुगमन
- सीप अन्तरालको विश्लेषण
- बेरोजगारी जोखिम पत्ता लगाउने
- च्याटबट सेवा

सेवा प्रदायक, गिग (GIG) वर्कर तथा स्वरोजगार

- प्रदान गरिएका सेवाहरूको विवरण (प्रकार, स्थान, शुल्क, मूल्याङ्कन तथा समीक्षा)
- सेवा/गिग (GIG) प्लेटफर्मसँगको आबद्धता
- उद्यमी तथा स्वरोजगार व्यक्तिहरूको विवरण

सरकारी रोजगारी

- सङ्घीय तहका सरकारी पदहरू
- प्रदेश तहका सरकारी पदहरू

बेरोजगार व्यक्तिहरूको अभिलेख

- बेरोजगार व्यक्तिहरूको विवरण (पृष्ठभूमि, कामको इतिहास, जानेका सीप, जोखिम अवस्था)
- सार्वजनिक रोजगार कार्यक्रमलाई लक्षित सहयोग प्रदान गर्न (जस्तै: प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम)

स्थानीय श्रम सहायता सेवा (रोजगार सेवा केन्द्र/आप्रवासी स्रोत केन्द्र)

- स्थानीय तहमा श्रम आपूर्ति, श्रम माग र वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहनेहरूको तथ्याङ्क
- स्थानीय तहको गुनासो व्यवस्थापन तथा मुद्दा दर्ता

रोजगारदाताको विवरण

- कम्पनीको विवरण (आकार, प्रकार, प्यान नम्बर, कर विवरण, प्रदेश/जिल्ला)
- पदपूर्ति सूचना प्रकाशन दर

कार्यक्रम सूचक

- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिको पुन:एकीकरण कार्यक्रम आदिका लाभग्राहीस्तरको विश्लेषणसहितको कार्यक्रमस्तरीय नतिजाहरूको अनुगमन

Immediate Availability | In Progress | Future Development

N-LMIS को प्रमुख विशेषता

केन्द्रीकृत तथ्याङ्क केन्द्र
विभिन्न सरकारी प्रणालीका श्रमसम्बन्धी तथ्याङ्क एकीकृत गर्दछ

सार्वजनिक श्रम बजार पोर्टल
नागरिक, सञ्चारमाध्यम र अनुसन्धानकर्ताका लागि पहुँचयुक्त ड्यासबोर्डहरू

वास्तविक समयको विश्लेषण
वर्ष, महिना, लिङ्ग, उमेर, भौगोलिक क्षेत्र र विषयगत क्षेत्रअनुसार श्रम बजारको प्रवृत्ति हेर्न सकिने।

जेसी (GESI) विश्लेषण
लिङ्ग, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरणअनुसारको खण्डीकृत तथ्याङ्क।

व्यक्तिगत श्रम विवरण खण्ड
राष्ट्रिय परिचयपत्र, नागरिकता वा राहदानी नम्बरबाट व्यक्तिको पूर्ण श्रम इतिहास खोज्न सकिने।

एआई आधारित जानकारी
सीप अन्तरालको नक्साङ्कन, रोजगारीको पूर्वानुमान, रोजगारी मिलान गर्ने बौद्धि प्रणाली

गुनासो व्यवस्थापन प्रणाली
मुद्दा छानबिनका लागि सबै प्रणालीसँग जोडिएको

अन्तर-सञ्चालन API संरचना
विभिन्न प्रणालीबीच निर्वाध तथ्याङ्क आदानप्रदान

एआई सुविधाहरू

- श्रम बजार पूर्वानुमान
- सीप अन्तराल विश्लेषण
- बेरोजगारी जोखिम पत्ता लगाउने
- प्रयोगकर्ता सहायता तथा सहभागिता
- वैदेशिक रोजगारी प्रवाहको पूर्वानुमान
- कार्यक्रमहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन
- व्यक्तिगत रोजगारी तथा तालिम सिफारिस
- श्रम बजारको भावना विश्लेषण
- वास्तविक समयको श्रम बजार अनुगमन ड्यासबोर्ड

यस प्रणालीले के हासिल गर्न चाहेको छ ?

- श्रमसम्बन्धी तथ्याङ्कको पारदर्शिता र पहुँचमा सुधार गर्ने ।
- दोहोरोपन घटाई सेवा प्रवाह छिटो र छरितो बनाउने ।
- महिला, युवा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा सीमान्तकृत समूहहरूको समावेशी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- श्रम बजारको जानकारी सुदृढ गरी प्रमाणमा आधारित नीतिगत निर्णयमा सहयोग गर्ने ।

दिगोपनका लागि सिफारिसहरू

N-LMIS लाई भविष्यका लागि तयार रहेको सुनिश्चित गर्न

- सूचना प्रविधि सुशासन, तथ्याङ्क संरक्षण तथा सुरक्षासम्बन्धी मापदण्ड सुदृढ बनाउने
- सबै श्रम प्रणालीबीच तथ्याङ्क आदानप्रदानलाई मानकीकृत गर्ने
- पूर्वाधारको स्तरोन्नति गर्ने र नियमित रूपमा VAPT तथा सुरक्षा जाँच गर्ने
- तालिम तथा स्वअध्ययन व्यवस्थामार्फत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- N-LMIS विभाग मार्फत दीर्घकालीन नवप्रवर्तन तथा प्रभावकारी निरीक्षणको व्यवस्था गर्ने

नेपाल श्रम बजार सूचना प्रणालीको डिजिटलाइजेशन ब्लूप्रिन्ट र योजना श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयको अनुरोधमा यङ माइण्ड्स क्रिएशन प्रा. लि. द्वारा तयार गरिएको हो। यो अनुरोध वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिको पुन:एकीकरण (रेमी) परियोजनामार्फत गरिएको थियो। रेमी परियोजना नेपाल सरकार र स्विट्जरल्यान्ड सरकारबीचको द्विपक्षीय पहल हो, र हेल्भेटास नेपाल तथा टेरे दे होम्स फाउण्डेशनको प्राविधिक सहयोगमा कार्यान्वयन भइरहेको छ।